

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Kristiny Součkové

„Mayská kultura v perspektivě antropologie turismu“

předkládané v roce 2017 na Katedře kulturologie (Ústav etnologie FF UK).

I. Stručná charakteristika práce

Hlavním cílem předkládané disertační práce je analýza představ turistů o historických i současných Mayích, jejich kultuře a historii. Zaměřuje se zejména na zachycení procesu stereotypizace mayského indiána a dále, v obecnější rovině, na fenomén cestování, turismu a specifické rituály, které tato aktivita přináší. Hlavní tezí Mgr. Součkové je tvrzení, že “obraz velkolepého mayského indiána je „vynalézán“ pomocí nepřímého setkání turistů s indiány skrze materiální předměty, kulturní média a turistické průvodce a přímé setkání se současnými Mayi či historickými památkami tento obraz pouze utvrzuje a nijak výrazně nepřetváří” (str. 6). Zároveň má mayský turismus zvláštní význam pro Mexičany, kteří si cestováním pro mayských památek a tradičních indiánských vesnicích utvrzují příslušnost ke svému národu. Disertační práce je metodologicky ukotvena do kontextu teorie antropologie turismu coby jedné subdisciplíny sociální a kulturní antropologie. Autorka se ve své práci soustředí na dva antropologické terény – Riviera Maya a Ruta Maya, na které prohlíží skrze prizma kategorie turismu Valene Smith. Zatímco v oblasti Riviera Maya (oblast populárního přímořského střediska kolem Cancunu a okolních památek) se Mgr. Součková zaměřuje na výzkum historického turismu, oblast Ruta Maya (horská oblast v Chiapasu s autentickou mayskou vesnicí) vnímá jako cíl etnického/kulturního turismu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Je patrné, že předkládaná disertační práce vychází z dlouhodobého hlubokého zájmu autorky o dané téma. Její stěžejní část se zaměřuje zejména na zkoumání motivací turistů spočívající v hledání jinakosti a exotičnosti u mayských historických památek a mayských obyvatel, což je téma, které prozatím nebylo příliš zpracované a přináší tak nový a originální pohled k dané problematice. Práce využívá poznatků teoretických, ale vychází i z vlastních terénních šetření, kde pracovala zejména s metodou etnografie – autorka prováděla zúčastněné pozorování (zejména účasti na turistických zájezdech), vedla si terénní deník, realizovala hloubkové rozhovory a distribuovala dotazníky s otevřenými otázkami. V rámci analýz pracovala například s obsahovou analýzou textů turistických průvodců či analýzou kresby. Etnografii vnímá autorka jako reflexivní a interpretativní proces, se kterým se mohou pojit určitá úskalí, na konkrétní problémy však autorka objektivně poukazuje.

Práce svým originálním pojetím může být přínosná zejména pro studenty, ale i vědecké pracovníky oborů kulturní a sociální antropologie či etnologie. Zároveň je však inspirativním textem i pro každého čtenáře či cestovatele, kterého zajímá utváření vztahů mezi turisty a původními obyvateli, respektive s pojetím prezentace národního kulturního dědictví dané lokality na venek. Je nepochybné, že turistické rituály, o nichž se autorka zmiňuje, jsou důležitým aspektem současné společnosti - s podobnými rituály se můžeme setkat nejen v Mexiku, ale také například na Bali, Srí Lance či v Egyptě. Tedy všude, kde mají turisté touhu objevovat dávnou historii, či hledat exotickou jinakost “těch druhých”. Principy jsou stejné - většina z nás navíc v životě turistou byla či bude, a tak je tato práce inspirativní pro reflexi zážitků a zkušeností z našeho vlastního cestování. Zajímavým aspektem práce je také srovnání pohledu na “mayský turismus” z perspektivy národního a mezinárodního turisty (“rituály turismu obnovují solidaritu mezi národními turisty”, str. 166), které je opět přenositelné i na jiné turistické destinace.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. *Struktura argumentace.*

Práce je víceméně strukturovaná logicky a přehledně. Mimo úvod a závěr ji tvoří sedm ucelených kapitol. Drobnější výhradu mám k pořadí kapitol tři a čtyři, které bych prohodila. V první kapitole autorka představuje své cíle, hlavní hypotézy a blíže představuje použitou metodologii. Cíle a výzkumné otázky jsou formulovány srozumitelně a autorka práci ukotvuje v adekvátním metodologickém konceptu terénního výzkumu a sběru dat.

V další kapitole Mgr. Součková podrobněji popisuje vědeckou disciplínu antropologie turismu, shrnuje stěžejní práce a hlavní myšlenky, všímá si odlišnosti pojmu turista a antropolog. Autorka deklaruje dobrou orientaci ve stěžejních odborných publikacích, které se věnují antropologii turismu. Po shrnutí základních tezí jiných autorů se dostává ke svému vlastnímu vymezení pojmu „turista“, který má podle jejího názoru osm klíčových vlastností. Zvláštní pozornost pak autorka věnuje také fenoménu turistické fotografie, který je v posledních letech obzvlášť zajímavým jevem, zejména s ohledem na rozmach sociálních médií.

Ve třetí kapitole se autorka již věnuje Mexiku z pohledu fenoménu „mayského turismu“. Nejprve vymezuje oblasti, které zahrnovaly svět starých Mayů, následně pak, se zvláštním důrazem na turistické aspekty, blíže představuje lokality, ve kterých prováděla své terénní šetření. Součástí této kapitoly je také reprezentace mayských indiánů v literatuře a zmapování historických vztahů mezi Čechy a Mexikem. To je nepochybně zajímavé, nicméně v další části práce se již autorka specifickými českými cestování do Mexika nezabývá (neanalyzuje zvlášť poznatky od českých turistů), a tak považuji tuto podkapitolu za spíše nadbytečnou. Pro případnou další odbornou publikační činnost by bylo přínosné více zmapovat, jak je nastaven komunikační kanál českých cestovních kanceláří nabízejících zájezdy do Mexika směrem k potencionálním turistům, zjišťovat, do jakých lokalit primárně nabízejí zájezdy, na jakou klientelu se soustředí či jak spolupracují s mexickými agenturami. Čtvrtá kapitola představuje stručné shrnutí základních faktů o mayské civilizaci. Tato kapitola sice není v kontextu celé práce stěžejní, nicméně přináší zajímavé informace o světě starých Mayů, které jsou pro práci užitečným doplněním. Nicméně, jak už jsem zmiňovala výše, přišlo by mi logičtější, když by tato kapitola byla prohozena s kapitolou předchozí.

Následující části disertační práce vycházejí ze tří terénních výzkumů, které Mgr. Součková absolvovala během svého vysokoškolského studia (2006, 2009 a 2015). Poznatky z těchto výzkumů již zpracovávala do svých předchozích absolventských prací. Opakovaný návrat do terénu a časové rozmezí téměř deset let od prvního vstupu do lokality tak autorce umožňuje detailnější vhled a kvalitnější komparaci sledovaných jevů, nicméně se domnívám, že tento potenciál není v disertační práci plně využit. V páté kapitole se autorka věnuje výsledkům svého zúčastněného pozorování, přičemž ověřuje svou hypotézu, že turisté, ať už vědomě či nevědomě, provádí turistické rituály, kterým nemohou uniknout a které z nich dělají turisty. Autorka zde velice poutavou formou popisuje výsledky svého zúčastněného pozorování. Kapitola je doplněna autentickými fotografiemi z vlastního archivu, které ilustrují atmosféru proběhlých zájezdů.

V šesté kapitole autorka analyzuje představy turistů o mayských indiánech, přičemž vychází z předpokladu, ať už se jedná o turismus kulturní či etnický, že turisté daná místa navštěvují již s určitým obrazem mayského indiána a daný obraz si návštěvou míst v sobě jen utvrzují. Autorka zde zároveň prezentuje výsledky analýzy rozhovorů s průvodci turistických zájezdů. Zajímavou částí této kapitoly je prezentace výsledků projekčních kreseb respondentů o tom, jak má podle nich mayský indián vypadat. Analýzy z dotazníkového šetření by bylo pro přehlednost vhodné doplnit grafy či tabulkami, které by čtenáři napomohly k lepší orientaci v analýzách četností odpovědí a zároveň by dodaly textu odbornější úroveň (několik grafů je uvedeno v závěrečné příloze práce, nicméně jednak

by bylo vhodnější je zařadit přímo do textu práce, a jednak ještě rozšířit na další otázky v dotazníku). Tento aspekt tak považuji za největší nedostatek předkládané disertační práce.

Poslední sedmá kapitola se zaměřuje na proces vytváření turistického obrazu Mayů a sleduje vliv turistických a propagačních materiálů na utváření tohoto obrazu. Celkově empirickou část považuji za velmi zdařilou a původní a velmi dobře ilustrující celé téma práce.

2. *Formální úroveň práce*

Text je v rozsahu odpovídajícím požadavku na disertační práci. Práce je psaná čtivým a erudovaným jazykem, text je logicky a přehledně uspořádán, autorka pracuje s citacemi a odkazy v pořádku, až na jednu drobnost, kdy by bylo správnější při citování jiných děl uvádět tečku až po závorce - např. "...(Svoboda, 1999)." Práce má (až na pár překlepů či chybách v čárkách) výtečnou jazykovou úroveň, je vizuálně přehledná a dobře graficky zformátovaná. Práce je rovněž doplněna zajímavým obrazovým materiálem - ukázkami kreseb místních obyvatel a turistů či vlastní fotografickou dokumentací z terénu. V závěrečném seznamu literatury jsou drobná formální pochybení - např. dvojí uvedení roku u citovaného pramene (např.: Cook, T.D., Campbell, D.T. (1979). *Quasi-Experimentation: Design and Analysis for Field Settings*. Chicago, Illinois: Rand McNally, 1979. (pp. 405)), nejednotné uvádění počtu stran u všech pramenů či nejednotný způsob citování článků z časopisů.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Svou orientaci v tématu, které si zvolila pro svou disertační práci, dokládá Mgr. Součková širokým spektrem použité odborné literatury, se kterou kriticky pracuje. Poznatky jiných autorů zohledňuje ke svému tématu a doplňuje je autorskými komentáři. Kristina Součková pracuje nejen s běžně dostupnými prameny, ale oceňovaným faktem je, že čerpala i z odborné literatury, statistických publikací a dalších pramenů, které byly dostupné v městské knihovně v San Cristobalu a v knihovně University Caribe v Cancúnu. Způsob sběru dat a zpracování materiálu odpovídá položeným výzkumným otázkám a cílům práce. Interpretace výsledků, kterou autorka předkládá, vyplývá z výsledků empirického výzkumu a z pramenů, o něž se práce opírá.

4. *Vlastní přínos*

Práce je z velké části založena na vlastním terénním šetření v Mexiku. Autorka za využití několika výzkumných metod nasbírala zajímavý materiál, který se jí podařilo zdařile zanalyzovat. Výsledkem je tak velice originální práce, která je přínosným příspěvkem do oboru antropologie turismu.

IV. Dotazy k obhajobě

1) V rámci obhajoby by bylo dobré, aby autorka detailněji popsala své postupy při rozhovorech s respondenty (informátory - průvodci turistických zájezdů) a při analýzách dotazníků mezi turisty.

2) Dále by mě zajímal autorčin názor na to, kam směřují novodobé trendy turismu v Mexiku v 21. století? Sledovala autorka během období, kdy do oblasti vstoupila poprvé, nějaké vývojové trendy? Změnil se nějak program, zaměření a dynamika zájezdů jednotlivých turistických agentur? Proměnila se nějak klientela účastníků zájezdů?

3) Závěrem by mě také během diskuse rovněž zajímaly autorčiny motivace pro výběr daného tématu a případně další autorčiny publikační aspirace.

V. Závěr

Obecně je možné konstatovat, že práce splňuje požadavky kladené na disertační práci. Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*. Autorka k vytyčeným cílům své práce zvolila vhodnou metodiku zpracování a prokázala vysoké teoretické zázemí, široký rozhled v dané tématice, zároveň i schopnost kritické reflexe.

8. 5. 2017

PhDr. Markéta Poláková, Ph.D.